

El cas d'en Barney Panofsky. Notes i postfaci de Michael Panofsky - Mordecai Richler

És pròpia dels escriptors de la segona meitat del segle vint la dificultat a l'hora de conciliar l'art literària amb la crítica en sentit ampli. Una possibilitat, per la qual es van decantar autors com Thomas Bernhard i Gabriel Josipovici, és l'escriptura de llibres situats a mig camí entre l'assaig i la ficció, en els quals uns personatges interposats, dotats d'un caràcter agre i mancats dels filtres més elementals d'autocontrol, s'esplaien criticant, desqualificant i burlant-se de tot d'hàbits, normes, punts de vista i institucions generalment considerades respectables. Aquests personatges poden confegir hipòtesis arriscades i provocatives que, en la mesura que formen part d'una obra de ficció, no resulta del tot lícit equiparar amb les idees dels autors. *El cas de Barney Panofsky*, de Mordecai Richler (Montreal, 1931-2001), és una de les mostres més dignes que coneixem del subgènere que podríem anomenar "rondinaire brillant".

A diferència d'altres provatures, aquest llibre és una novel·la de debò, amb una trama, uns enigmes i un punt de vista, tots ells construïts amb cura. Alhora, el narrador-protagonista mostra una tendència al pamflet discordat, a la polvorització dels llocs comuns, a la dissecció cínica del funcionament de la societat, que es pot entendre com un tret del seu caràcter i que alhora sembla una manera literària de vehicular – convenientment caricaturitzades, però no per això menys convincents- les inquietuds de l'autor.

L'Alzheimer com a estil

Barney Panofsky és un productor de televisió que als seixanta-set anys sent la necessitat de replicar a un escriptor que l'esmenta d'una manera poc galdosa a les seves memòries. El llibre que escriu Panofsky serveix per passar comptes amb el passat, per construir un relat coherent que el legitimi. Alhora, recrea tot d'ambients que va conèixer de primera mà.

Panofsky és un home temperamental i excessiu, apassionat de la vida i de tot el que el fa sentir viu: dones, alcohol, llibres i hoquei, no sempre en aquest ordre. La facilitat que té per guanyar diners li permet lliurar-se a les seves passions i contemplar la societat *au-dessus de la mêlée*. Com que el llibre l'escriu aquest personatge, el lector no pot evitar preguntar-se si es troba davant un narrador no fiable, tot i que tampoc pot evitar sentir-se abduït per la trama, que es presenta amanida amb el millor humor jueu.

Els salts en el temps, les llacunes i els canvis de tema poden entendre's com una conseqüència de l'Alzheimer del narrador, que va guanyant pes a mesura que avancem en la lectura.

El cas d'en Barney Panofsky està dividit en tres parts, cadascuna dedicada a una de les dones amb qui es va casar el narrador. La primera part, *La Clara*, recrea la bohèmia parisenca de començaments dels anys cinquanta. Clara és una noia fràgil i histriònica que, una vegada morta, esdevindrà una icona feminista: “Potser ara no t'agrada, però quan em recordis t'agradaré, perquè el que ara fas és carregar el teu banc de memòria”. A París entrem en contacte amb el jove arrogant que anys a venir publicarà les memòries que estimularan Panofsky a escriure la seva rèplica, i també coneixem l'amic que dècades després desapareixerà sense deixar rastre, i que donarà lloc a una acusació d'assassinat que recaurà sobre el mateix Panofsky. La part titulada *La segona senyora Panofsky* ens permet arribar fins a l'any 1960. L'ambient, en aquest cas, és el d'una pubilla de la burgesia jueva de Montreal. El matrimoni no funciona, i aviat arriba la tercera dona, és a dir, la tercera part i última, *La Miriam*, que abraça fins als anys noranta. Als ulls de Panofsky, la tercera dona posseeix totes les qualitats possibles, entre elles la lucidesa. Un exemple: “Hi ha gent que fa col·lecció de segells o de tapes de caps de mistos; però tu, amor meu, fas col·lecció de greuges”. Amb Miriam tenen tres fills. Ella fa costat al marit fins que una última gota fa vessar el got. L'acusació d'haver assassinat l'amic i la impossibilitat de tornar amb Miriam són els dos temes de fons del llibre, i en particular de la tercera part.

Al llarg de mig miler de pàgines s'alternen diàlegs, accions i digressions en un desordre aparent on de mica en mica cada peça va ocupant el seu lloc: els judicis literaris i cinematogràfics, l'embriaguesa feliç, la història del poble hebreu, l'amor inesgotable per la Miriam, l'odi als canadencs francòfons (anomenats pel narrador “québécois pure laine”), la relació amb els fills, les cartes falses que envia a tothom qui odia, les fantasies sexuals amb la mestra de primària, els problemes de salut. L'Alzheimer es pot entendre com un estímul del llibre (escriure el que encara no ha oblidat) i com un tret d'estil (les línies truncades i repeses al cap d'unes pàgines, els noms oblidats o confosos).

El llibre es subtitula *Notes i postfaci de Michael Panofsky* perquè aquest és el nom del fill que el pare designa perquè s'encarregui de l'edició del llibre. El recurs serveix per incloure un aparat crític que esmena alguns dels errors del pare Panofsky i un afegitó que aclareix algunes qüestions posteriors a l'escriptura; també serveix per

complicar –i aclarir, finalment- els enigmes que presenta la trama. El pare Panofsky demostra caràcter fins al final, ja que designa com a editor el fill que no sembla el més preparat per a aquesta tasca, i fa l'efecte que els errors del text original estan deliberadament comesos per obligar el fill a esmenar-los a partir de la lectura d'altres llibres que el pare considera que ha de conèixer i que de totes maneres el fill resulta que ja havia llegit (bé, és el que diu ell, que és un altre narrador no fiable).

L'última aventura

Repaso el que he escrit i em temo que potser no s'acaba d'entendre que després de llegir *El cas d'en Barney Panofsky* vénen ganes d'escriure elogis dels que les editorials situen a les faixes de les reedicions. Potser val la pena incloure algun exemple del seu estil, condensat i tan arrogant que sembla autoirònic: “Estic tan engrescat amb aquest projecte que ja he escrit el meu discurs d'acceptació de l'Oscar”, “Morint-se tan jove va fer un gran pas en la seva carrera”, “Els personatges que hi apareixen són tan encatronats que es podrien fer servir per fer capses”, “Jhovà va ser el primer humorista jueu, amb l'Abraham de pallasso seriós”.

Un dels mèrits del narrador és que sap ser mordaç i sensible, rude i elegíac sense deixar de ser ell mateix. El llibre és el clam d'algú que ha viscut amb passió i que s'adona que li queda poc temps. Com diu un dels seus fills, “El passat és l'única cosa que l'entusiasma últimament”. Quan el veiem sol a la casa que va compartir amb Miriam, escoltant el programa de ràdio d'ella i endevinant-li l'estat d'ànim a partir de les inflexions de la veu que ell coneix tan bé ens commou malgrat que la tristesa de l'enamorat sigui un dels temes més tractats en la història de la literatura.

“Com havia acabat convertint-me en el que era, com havia passat de ser aquell tendre dolent que llegia *La terra eixorca* en veu alta al llit a un vell misantrop que produïa merdes per a la televisió i vivia per un amor perdut i uns fills que l'omplien d'orgull”, llegim cap al final. Podem entendre el llibre com una resposta a aquesta qüestió, i també com l'últim intent d'entendre's, com l'última aventura. M'adono que parlo de Barney Panofsky com si fos una persona de debò. Espero que s'entengui com un homenatge al novel·lista.

Tot i que Mordecai Richler és un dels escriptors més coneguts del Canadà, fins ara en català tan sols s'havia editat un parell de llibres juvenils. Recentment, la traducció d'*El cas d'en Barney Panofsky* ha obtingut el premi Llibreter. Esperem que

Quaderns Crema continuï donant a lectors i escriptors la possibilitat de llegir en català els millors autors d'ara.